Η πολεμική δραστηριότητα του 16ου Συντάγματος ΕΛΑΣ Βερμίου στη Δυτική Μακεδονία: Η συμβολή του Κωνσταντίνου Κολλίντζα (Κολοκοτρώνης)

Αντωνία Χαρίση
Διδάκτορας Παιδαγωγικής, Ί. Δραγούμη 31, Κοπανός Ναούσης, Τ.Κ. 59035
xarisi.antonia@gmail.com

Ιστορικό πλαίσιο

Με την έναρξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου, στις 31 Οκτωβρίου 1940, ο Γενικός Γραμματέας του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (ΚΚΕ) Νίκος Ζαχαριάδης, απεύθυνε από τα κρατητήρια της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών, όπου κρατούνταν, ανοιχτό γράμμα προς τον ελληνικό λαό με το οποίο τον παρότρυνε να αγωνιστεί για την λευτεριά, την τιμή και την ανεξαρτησία του, σ' έναν πόλεμο εθνικοαπελευθερωτικό ενάντια στο φασισμό του Μουσολίνι.

Η δημοσίευση του γράμματος έπληττε την προπαγάνδα του μεταξικού καθεστώτος, το οποίο διακήρυττε ότι οι Έλληνες κομμουνιστές στερούνταν πατριωτικών αισθημάτων και ότι σε περίπτωση πολέμου δεν θα συντάσσονταν μαζί με τον ελληνικό λαό στην απόκρουση οποιασδήποτε ξενικής επιβολής[1].

Έπειτα από την αποτυχημένη μεγάλη εαρινή επίθεση των Ιταλών, στις 6 Απριλίου 1941, οι γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις εισέβαλαν στην Ελλάδα, κάμπτοντας την αντίσταση των ελληνοβρετανικών δυνάμεων. Μόλις κατέλαβαν την ανατολική και κεντρική Μακεδονία, προήλασαν προς τη δυτική, ενώ παράλληλα, διείσδυσαν από τη Γιουγκοσλαβία και κατέλαβαν την Φλώρινα και την Κοζάνη. Τα ελληνοβρετανικά στρατεύματα υποχώρησαν, εγκαταλείποντας καθ' οδό μεγάλες ποσότητες οπλισμού και πολεμικού υλικού[2].

Στις 17 Απριλίου 1941 το Πολεμικό Συμβούλιο απέρριψε αίτημα των γερμανόφιλων Σωματαρχών του ελληνικού στρατού Παναγιώτη Δεμέστιχα, Γεώργιου Μπάκου και Γεώργιου Τσολάκογλου για έγκριση συνθηκολόγησης με τους Γερμανούς. Ωστόσο, οι Σωματάρχες προχώρησαν αυτοβούλως στη σύναψη ανακωχής με τους Γερμανούς, παρά τη εντολή της ελληνικής κυβέρνησης και της ανώτατης στρατιωτικής ηγεσίας να συνεχίσουν τον πόλεμο. Έτσι, στις 21 Απριλίου 1941, ο Τσολάκογλου[3] υπέγραψε Πρωτόκολλο ανακωχής για κατάπαυση των εχθροπραξιών, απόσυρση των ελληνικών δυνάμεων και άνευ όρων παράδοση του συνόλου των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων στους Γερμανούς και Ιταλούς.[4]Λίγο πριν τα γερμανικά στρατεύματα καταλάβουν την Αθήνα, η Κυβέρνηση μαζί με τον βασιλιά εγκατέλειψε την πρωτεύουσα και κατέφυγε στην Κρήτη, την ίδια στιγμή που η *Ανεξάρτητη Κομμουνιστική Οργάνωση* της Αθήνας πραγματοποιούσε συγκέντρωση στην πλατεία Ομονοίας με σύνθημα: *«Αντίσταση στους επιδρομείς, όπλα στο λαό, κυβέρνηση εθνικής σωτηρίας»*[5] .

Αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, στις 29 Απριλίου 1941, ο Τσολάκογλου, υποσχέθηκε στους Γερμανούς να υπηρετήσει σύμφωνα με τις θελήσεις τους[6].

---

[1] Το ΚΚΕ. *Επίσημα κείμενα ,* 5, Αθήνα 1981, 271-272,

[2] Αποστόλου, Στ. (2006), *Η συμβολή της Νάουσας στην Εθνική Αντίσταση (1941-1944),* Νάουσα, 9.

[3] Γεώργιος Τσολάκογλου, ανακτήθηκε 10.10.2017από https://www.sansimera.gr/biographies/835

[4] Κολιόπουλος, Ι.1996, *Η δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, Θεσσαλονίκη, 258-259.

[5] Ανδρικόπουλος Γ. (1990), «Η πολιτική της συνθηκολόγησης και η κατάρρευση του μετώπου», *Ελλάδα 1936-1944 (δικτατορία-Κατοχή-Αντίσταση),* Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Σύγχρονης Ιστορίας, Έκδοση Μορφωτικού Ινστιτούτου ΑΤΕ, Αθήνα, 196.

[6] ΦΕΚ 146/29.4.1941. « Προκήρυξις προς τον ελληνικόν λαόν».

Οι πρώτες αντιστασιακές ομάδες και ένοπλα τμήματα στο Βέρμιο

Μετά την ορκωμοσία της κυβέρνησης Τσολάκογλου, στις 3 Μαΐου 1941, η *Παλιά Κεντρική Επιτροπή* του ΚΚΕ εξέδωσε το πρώτο αντιστασιακό κείμενο-μανιφέστο, το οποίο απηύθυνε προς τα μέλη του κόμματος και της κομμουνιστικής νεολαίας αλλά και προς τον υπόλοιπο ελληνικό λαό, ζητώντας από όλους να αγωνιστούν για την ελευθερία και την ανεξαρτησία τους. Ήδη, από τις αρχές Μαΐου είχαν συγκροτηθεί οι πρώτες αντιστασιακές οργανώσεις, όπως ο *Δημοκράτης* και η *Ελευθερία* στην Αθήνα και στην Μακεδονία αντίστοιχα, και πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες πράξεις σαμποτάζ για τις οποίες οι Γερμανοί σε αντίποινα συνέλαβαν και φυλάκισαν αρκετούς πολίτες σε στρατόπεδα.

Στην 6η Ολομέλεια του ΚΚΕ που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, από 1 έως 3 Ιουλίου 1941, αποφασίστηκε η ανάληψη ένοπλου αγώνα κατά των κατοχικών στρατευμάτων[7] και με πρωτοβουλία του Γραφείου Περιοχής Μακεδονίας-Θράκης, στις 14 Ιουλίου 1941, εμφανίστηκε στα Κερδύλια η πρώτη ένοπλη αντάρτικη ομάδα της οργάνωσης *Ελευθερία με* το όνομα *Οδυσσέας Ανδρούτσος και ε*πικεφαλής τον έφεδρο ανθυπολοχαγό Αθανάσιο Γκένιο (Λασσάνης)[8] .

Στα τέλη Ιουλίου, μέλη της καθοδήγησης του Μακεδονικού Γραφείου του ΚΚΕ επισκέφτηκαν διάφορες επαρχιακές κομματικές οργανώσεις και ανέλυσαν τις αποφάσεις της 6ης Ολομέλειας[9], για την ανάληψη σε εύθετο χρόνο ένοπλης δράσης κατά των κατακτητών και της αναδιοργάνωσης του κομματικού μηχανισμού. Στη σύσκεψη που έγινε στη Νάουσα, αποφασίστηκε η άμεση κινητοποίηση για την περισυλλογή του οπλισμού και του λοιπού πολεμικού υλικού, που εγκατέλειψαν διάσπαρτα στο Βέρμιο οι άτακτα συμπτυχθείσες ελληνοβρετανικές δυνάμεις και που ανέρχονταν σε μεγάλες ποσότητες. Οι κάτοικοι των απομακρυσμένων ορεινών χωριών Μεσόβουνο, Πύργοι (Κατράνιτσα), Ερμακιά (Φραγκότσι) και αλλού, είχαν αρχίσει ήδη την περισυλλογή τους και είχαν διανείμει μεταξύ τους τρόφιμα, ιματισμό και διάφορα άλλα είδη από τις στρατιωτικές αποθήκες.

Ειδικότερα, στο χωριό Μεσόβουνο, πριν ακόμη τη δικτατορία της 4ης Αυγούστου, είχε σχηματιστεί ένας ισχυρός κομμουνιστικός πυρήνας που δρούσε συνωμοτικά στη διάρκειά της. Μετά τη συνθηκολόγηση με τους Γερμανούς, ομάδα του πυρήνα αυτού απόκτησε επαφή με το Γραφείο Μακεδονίας-Θράκης του ΚΚΕ και συνήψε στενές σχέσεις με την εθνικοαπελευθερωτική οργάνωση *Ελευθερία,* δίνοντας στο ένοπλο τμήμα που σχημάτισε το όνομά της[10]. Η επαφή υπήρξε καθοριστική για την παραπέρα ένοπλη δράση τους ενάντια στα στρατεύματα κατοχής και τα συνεργαζόμενα στενά με αυτά αποσπάσματα της Χωροφυλακής[11].

Το πρώτο σαμποτάζ που έκαναν οι Μεσοβουνιώτες, στις 13 Ιουνίου 1941, ήταν η ανατίναξη της σιδηροδρομικής γραμμής Άρνισσας-Έδεσσας, χωρίς ωστόσο ιδιαίτερη επιτυχία λόγω της απειρίας και της ακαταλληλότητας του εκρηκτικού τους υλικού. Ακολούθησαν και άλλα σαμποτάζ πιο αποτελεσματικά[12] και για τον λόγο αυτόν, στις 17 Σεπτεμβρίου 1941, Γερμανοί στρατιώτες ενισχυμένοι με ομάδες της Χωροφυλακής κύκλωσαν το Μεσόβουνο για να διαλύσουν την ισχυρή αντιστασιακή ομάδα που

---

[7] Το ΚΚΕ*, Επίσημα κείμενα,* 5, 35-41, Αθήνα 1981.

[8] α) Δορδανάς Σ. Ν. *(*2002), *Αντίποινα των γερμανικών αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944),* διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2002, 85-93. β) Αποστόλου 2006*, ό.π.,* 41.

[9] Σαμπατάκης, Δ. Θ. (2003), *Οι βρετανικές υπηρεσίες κατά την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου στην Ελλάδα*, διδακτορική διατριβή, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 22.

[10] Αποστόλου 2006, *ό.π.,* 32.

[11] Ν.Δ. 162, ΦΕΚ 194/24.6.1941, *«Περί τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς ἐπιτρέπεται ἡ χρήσις τῶν ὅπλων ὑπό τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Χωροφυλακῆς».*

[12] Καλλιανιώτης, Α. (2007), *Οι πρόσφυγες στη Δυτική Μακεδονία (1941-1946),* διδακτορική διατριβή, ΑΠΘ, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Τομέας Νεώτερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Θεσσαλονίκη, 125-142.

δραστηριοποιούνταν εκεί. Οι αντάρτες Μεσοβουνιώτες, υπακούοντας στην εντολή της Περιφερειακής Επιτροπής του ΚΚΕ, αποσύρθηκαν στα ορεινά του Βερμίου δίχως απώλειες, ενώ οι Γερμανοί αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν χωρίς να πετύχουν τη σύλληψη και την εξόντωσή τους. [13]Ωστόσο, στις 24 Οκτωβρίου 1941, αφού μάζεψαν τους κατοίκους στην εκκλησία, εκτέλεσαν 165 άντρες του χωριού κι έκαψαν το χωριό, ενώ όσα γυναικόπαιδα γλύτωσαν τη σφαγή, τα εξόρισαν σε διάφορους νομούς[14].

Παράλληλα με την αντάρτικη ομάδα του Μεσόβουνου, υπήρχε και η ομάδα *Ελληνική Φλόγα*, η οποία αποτελούνταν, πολύ πιθανόν, από Μεσοβουνιώτες κομμουνιστές, όπως και η *Ελευθερία*. Ακόμη πιο πιθανό είναι, ότι ενισχύονταν περιστασιακά στις δραστηριότητές της από Ναουσαίους κομμουνιστές, που περισυνέλεγαν εγκαταλειμμένο οπλισμό στην περιοχή του Μεσόβουνου με επικεφαλής τον Κωνσταντίνο Κολλίντζα, γνωστό στο αντάρτικο ως Κολοκοτρώνη. Την περίοδο αυτή, το Γραφείο Μακεδονίας-Θράκης του ΚΚΕ έδωσε εντολή στον Χρήστο Μόσχο (γνωστό με το ψευδώνυμο Πέτρος) να μεταβεί στο Βέρμιο και να έρθει σε επαφή με τους Μεσοβουνιώτες αντάρτες και τον Κολλίντζα για την περαιτέρω ανάπτυξη και διεύρυνση του ανταρτικού κινήματος της περιοχής[15].

Το 16ο Σύνταγμα ΕΛΑΣ Βερμίου

Τον Σεπτέμβριο του 1941 ιδρύθηκε το *Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ.)* στο οποίο εντάχθηκε η συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού λαού[16]. Στο διάστημα από 17 έως 25 Οκτωβρίου 1941, οι Γερμανοί επιδόθηκαν σε ανήκουστες και φρικαλέες πράξεις ωμότητας και βίας εναντίον του άμαχου πληθυσμού ως αντίποινα στις δολιοφθορές των αντάρτικων ομάδων. Στο πλαίσιο αυτό καταστράφηκε το Μεσόβουνο και τα Άνω και Κάτω Κερδύλια Νιγρίτας, όπου εκτελέστηκαν 222 άντρες από 15 έως 70 χρονών[17]. Μετά τις φρικαλεότητες αυτές, κατά τον μήνα Ιανουάριο του 1942, συνήλθαν οι κεντρικές επιτροπές του ΚΚΕ και του ΕΑΜ και αποφάσισαν τη δημιουργία στρατού της Αντίστασης με την ονομασία *Ελληνικός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ)* [18].

Η ιδρυτική προκήρυξη του ΕΛΑΣ, στις 16 Φεβρουαρίου 1942[19], περιείχε τρεις βασικούς στόχους: α) Τον αγώνα για την απελευθέρωση της χώρας από τους ξένους κατακτητές, β) την περιφρούρηση των κατακτήσεων του λαού και των ελευθεριών του ενάντια σε κάθε επιβουλή και γ) την εξασφάλιση της τάξης μέχρι τη διεξαγωγή των εκλογών, για να μπορέσει ο λαός να εκφράσει πραγματικά τη θέλησή του[20].

Τον Αύγουστο του 1942 παρατηρήθηκε αυξημένη κινητικότητα των αποσπασμάτων της Χωροφυλακής και των δυνάμεων κατοχής για την καταδίωξη και εξόντωση των ανταρτικών ομάδων του ΕΛΑΣ Βερμίου. Εκτός όμως από την καταδίωξη των ανταρτών, καθημερινές ήταν και οι πράξεις εκφοβισμού και τρομοκρατίας εναντίον των κατοίκων των ορεινών χωριών με σκοπό να εξουδετερώσουν την υποστήριξη και τον εφοδιασμό που πρόσφεραν αυτοί στους αντάρτες.

Ένα χρόνο περίπου αργότερα, στις 2 Μαΐου 1943, με κοινή απόφαση της Κ.Ε. του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ, ιδρύθηκε το Γενικό Στρατηγείο ΕΛΑΣ κι ο ΕΛΑΣ απέκτησε την αναγκαία κεντρική διοίκηση. Στις 16 Ιουνίου 1943, η ΚΕ του ΕΛΑΣ με διαταγή της προσάρμοσε τις αντάρτικες ομάδες του ΕΛΑΣ σύμφωνα με τη διάρθρωση του τακτικού στρατού.

Έτσι, το Γενικό Αρχηγείο ΕΛΑΣ Βερμίου μετονομάστηκε σε Χη Μεραρχία και το Συγκρότημα Βερμίου σε 16ο Σύνταγμα ΕΛΑΣ Βερμίου, το οποίο υπάγονταν στη διοίκηση της

---

[13] Πετρίδης, Γ. (2000), «Στοιχεία Από το κίνημα Εθνικής Αντίστασης στην περιοχή Πτολεμαΐδας», *ΕΑΜ-Αντίσταση, ΠΣΑΕΕΑ*, 54, 3-7.

[14] α) Δορδανάς 2002, *ό.π.,* 106-117. β) Αποστόλου 2006, *ό.π.,* 56-57.

[15] Αποστόλου 2006, *ό.π.,* 51-52.

[16] Σαμπατάκης 2003, *ό.π.,* 25.

[17] Φωτιάδης Κ., Δορδανάς Σ., Μιχαηλίδης Ι. (2010), *«Αθώα θύματα στο Βέρμιο: Οι Πύργοι και το Μεσόβουνο στην Κατοχή, 1941-1944»*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 205.

[18] Αποστόλου 2006, *ό.π.,* 53-56.

[19] Σαμπατάκης 2003, *ό.π.,* 31-33.

[20] Συλλογικό (1981), *Κείμενα της Εθνικής Αντίστασης,* 1 , Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 209-210.

Χης Μεραρχίας. Διοικητής της Μεραρχίας ήταν ο Γεώργιος Παλαιολόγου, καπετάνιος ο Σαράντης Πρωτόπαπας (Κικίτσας) και επιτελάρχης ο Νικόλαος Καστανάς. Πρώτος διοικητής του 16ου Συντάγματος ΕΛΑΣ Βερμίου, από τον Ιανουάριο του 1943 έως τις 8 Φεβρουαρίου 1944, διατέλεσε ο υπολοχαγός Πεζικού Γεώργιος Οικονομόπουλος (Μπαρμπαγιώργος), ο οποίος σκοτώθηκε στη μάχη του Πελαργού εναντίον μελών της ΠΑΟ. Στη συνέχεια, στις 9 Φεβρουαρίου 1944, ανέλαβε τη διοίκηση ο Περικλής Μεσημέρης, ταγματάρχης Πεζικού, ο οποίος συνελήφθη στη διάρκεια των μεγάλων εκκαθαριστικών επιχειρήσεων των Γερμανών στο Βέρμιο, τον Απρίλιο του 1944, και εκτελέστηκε στο στρατόπεδο Παύλου Μελά στη Θεσσαλονίκη. Τρίτος διοικητής υπήρξε ο Γεώργιος Παπαζήσης, από τα τέλη Απριλίου 1944 μέχρι τη *Συμφωνία της Βάρκιζας.*

Καπετάνιος του Συντάγματος διατέλεσε ο Βασίλειος Μελίδης (Βερμιώτης) από την αρχή που ιδρύθηκε μέχρι και τη *Συμφωνία της Βάρκιζας* με αναπληρωτή τον Κολλίντζα. Το Σύνταγμα αποτελούνταν από τρία Τάγματα. Το 1ο με διοικητή τον Παλαμά, το 2ο με διοικητή τον Κολλίντζα και το 3ο με διοικητή τον Κοντοζή (Ακρίτας)[21] .

Ο ένοπλος αγώνας στη Δυτική Μακεδονία: Η συμβολή του Κ. Κολλίντζα

Ένας από τους πρωτεργάτες της αντίσταση κατά των γερμανικών δυνάμεων Κατοχής αλλά και των ντόπιων συνεργατών τους στην περιοχή του Βερμίου ήταν ο Κ. Κολλίντζας. Ο Κολλίντζας, γεννήθηκε στο χωριό Βλαχέρνα της Αρκαδίας το 1917. Ο πόλεμος του 1940 τον βρήκε να υπηρετεί τη θητεία του ως αξιωματικός στο 11ο Σύνταγμα Πεζικού. Μετά την συνθηκολόγηση, απολύθηκε από το στρατό στις 1-5-1941[22] και συνέχισε τις σπουδές του στην Ιατρική Σχολή του ΑΠΘ, ενώ ταυτόχρονα ενεργοποιήθηκε στις τάξεις του ΚΚΕ και του ΕΑΜ. Ήταν από τους πρώτους που μετακινήθηκαν στην περιοχή του Βερμίου, όπου υπήρχε εγκαταλελειμμένο πλούσιο πολεμικό υλικό μετά την αποχώρηση των ελληνοβρετανικών στρατευμάτων, μέρος του οποίου συγκέντρωσε με την υποστήριξη μελών του ΚΚΕ Νάουσας και από τους πρώτους που συγκρότησε αντιστασιακή ομάδα, η οποία ανέλαβε ένοπλη δράση ήδη από τα τέλη του 1941.

Στις αρχές φθινοπώρου 1942 ο Κολλίντζας μαζί με τον Παλαμά εγκατέλειψαν την τακτική των μικρής εμβέλειας ένοπλων μυστικών δραστηριοτήτων που εφάρμοζαν μέχρι τότε και βγήκαν οριστικά στο Βέρμιο με μικρή αντάρτικη ομάδα. Σε συνεργασία με τους Μεσοβουνιώτες αντάρτες, Κωνσταντίνο και Αδάμ Ιγνατιάδη κ.ά., έκαναν πλέον συχνή την παρουσία τους στο Βέρμιο και μάλιστα η δράση τους κατά των κατοχικών δυνάμεων μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 1943 αυξήθηκε τόσο, που προβλημάτισε σοβαρά τη γερμανική στρατιωτική διοίκηση της περιοχής.

Τον Ιανουάριο του 1943 έκανε την εμφάνισή της η οργάνωση *Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος (ΥΒΕ)*[23]*,* η οποία ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα, κυρίως στους νομούς Πιερίας, Ημαθίας, Πέλλας, Κοζάνης, Κιλκίς και αλλού με σκοπό την γρήγορη συγκρότηση στρατιωτικών σωμάτων, τα οποία σύμφωνα με την ίδια, είχαν πατριωτικό χαρακτήρα και θα αναλάμβαναν δράση πρωτίστως εναντίον των βουλγαρικών στρατευμάτων κατοχής στη Βόρεια Ελλάδα και στη συνέχεια εναντίον των υπολοίπων δυνάμεων του άξονα. Όμως, απώτερος σκοπός της ηγετικής ομάδας της ΥΒΕ ήταν η εξόντωση του ΕΛΑΣ, ο οποίος είχε ήδη ενδυναμωθεί και κυριαρχούσε στις παραπάνω περιοχές[24].

Τον ίδιο μήνα, στις 7 Ιανουαρίου 1943, το τμήμα του Κολλίντζα πραγματοποίησε πετυχημένη αιφνιδιαστική επίθεση εναντίον διερχόμενης γερμανικής δύναμης κοντά στο

[21] Αποστόλου 2006, *ό.π.,* 325-328.

[22] Ελληνικός Στρατός Ξηράς, Στρατολογικό Γραφείο Τριπόλεως, *Πιστοποιητικό Τύπου Α'*, Τρίπολη 2.4.1984.

[23] Κουτσούρης Δ. (2012), *Οι εθνικιστικές αντιστασιακές οργανώσεις στην Μακεδονία την περίοδο της κατοχής (1941-1944): Η περίπτωση της οργάνωσης «Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος»-«Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωσις»,* Διπλωματική εργασία, Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 40-50.

[24] Καλλιανιώτης 2007, *ό.π.,* 40.

εξοπλισμένο από τους Γερμανούς χωριό Πελαργός. Από την επίθεση αυτή, σοβαρές υπήρξαν οι απώλειες των Γερμανών, οι οποίοι τράπηκαν σε φυγή, εγκαταλείποντας στο πεδίο τα μάχης οπλισμό και πολεμικό υλικό.

Τον επόμενο μήνα, 4 Φεβρουαρίου 1943, δύναμη Ιταλών κινήθηκε από το Αμύνταιο και μπήκε στο χωριό Κατράνιτσα (Πύργοι), όπου λεηλάτησε σπίτια με τη δικαιολογία της κατ' οίκον έρευνας για την ανακάλυψη ανταρτών. Ο σύνδεσμος της κομματικής οργάνωσης του ΕΑΜ της περιοχής ειδοποίησε τα τμήματα του ΕΛΑΣ που βρίσκονταν στην περιοχή και άμεσα δύο διμοιρίες ανταρτών, μία του Παλαμά και μία του Κολλίντζα, έστησαν ενέδρα έξω από το χωριό. Οι Ιταλοί κατά την αποχώρησή τους αιφνιδιάστηκαν και δεν μπόρεσαν να αντιδράσουν έγκαιρα με αποτέλεσμα να ηττηθούν, να τραπούν σε φυγή και να αφήσουν στο πεδίο της μάχης άφθονο πολεμικό υλικό μαζί με τα λεηλατημένα είδη που επιστράφηκαν στους κατοίκους.

Στα μέσα Φεβρουαρίου 1943, λόχος Ιταλών κατευθύνθηκε προς τα χωριά Πελαργός, Κομνηνά, Περδίκας, Ανατολικό και άλλα. Οι κάτοικοι του Πελαργού που είχαν εξοπλισθεί από τους Γερμανούς, τους υποδέχτηκαν εγκάρδια και συνεργάστηκαν μαζί τους για τον τρόπο αντιμετώπισης των τμημάτων του ΕΛΑΣ που δρούσε στην περιοχή. Στα υπόλοιπα χωριά, οι Ιταλοί με υπόδειξη ορισμένων οπλισμένων, εχθρικών προς τον ΕΛΑΣ κατοίκων τους έκαναν συλλήψεις και εκτελέσεις μελών του ΕΑΜ. Ωστόσο, σύνδεσμοι ειδοποίησαν τον Κολλίντζα, ο οποίος κινήθηκε αμέσως με ταχύτητα κι έστησε ενέδρα στους Ιταλούς κατά την επιστροφή τους στη βάση τους. Η μάχη υπήρξε σκληρή, αφού οι Ιταλοί πρόβαλαν σθεναρή αντίσταση και ανάγκασαν τελικά το τμήμα του Κολλίντζα να υποχωρήσει με μικρές ωστόσο απώλειες[25].

Στο διάστημα από 28 Φεβρουαρίου μέχρι 24 Μαρτίου 1943, τμήματα του Συγκροτήματος Βερμίου πρόσβαλαν εχθρικούς στόχους στα χωριά Κατράνιτσα, Ανατολικό, Σκύδρα και Σεβαστιανά. Οι εχθροί, μετά τις αιφνιδιαστικές επιθέσεις που δέχτηκαν, εγκατέλειψαν τις θέσεις τους, αφήνοντας πίσω τους αρκετούς νεκρούς, άφθονο οπλισμό και πολεμικό υλικό.

Από τις 26 Απριλίου 1943 ωστόσο, τα τμήματα του ΕΛΑΣ που βρίσκονταν στο Βέρμιο, επειδή υπήρχε η πληροφόρηση, ότι οι Γερμανοί θα προέβαιναν σε μεγάλες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις, με εντολή του Γενικού Αρχηγείου του ΕΛΑΣ άρχισαν να συμπτύσσονται προς Σινιάτσικο-Πίνδο, στις περιοχές της *Ελεύθερης Ελλάδας* για να υποστηρίξουν τα εκεί αντάρτικα τμήματα. Χώρος δράσης τους ορίστηκε η περιοχή του Βοΐου-Άργους Ορεστικού, δυτικά της όχθης του Αλιάκμονα[26].

Μετά τη σύμπτυξη των συγκροτημάτων του ΕΛΑΣ Βερμίου, βρήκε ευκαιρία η ΥΒΕ να προετοιμαστεί για την αποστολή ένοπλων ομάδων στην εν λόγω περιοχή[27], ενώ στις αρχές Μαρτίου 1943, κατάφερε με τη βοήθεια των Γερμανών, που την εφοδίαζαν με οπλισμό, πυρομαχικά, τρόφιμα, κλπ., να οργανώσει και να συγκροτήσει ένοπλο τμήμα στην περιοχή της Πιερίας, το οποίο προέβαινε σε πρωτοφανή τρομοκρατία απέναντι στις οργανώσεις του ΕΑΜ, κακοποιώντας και βασανίζοντας τα μέλη τους κι άλλους πολίτες[28].

Στις 4 Απριλίου 1943, μετά από σφοδρή συμπλοκή μεταξύ της ΥΒΕ και του ΕΛΑΣ στη μονή των Αγίων Πάντων, κοντά στο χωριό Ελαφίνα, το ένοπλο τμήμα της διαλύθηκε. Αυτή η εξέλιξη οδήγησε την ηγεσία της στην έκδοση εντολής προς τα ένοπλα τμήματά της που δρούσαν στην περιοχή της Κοζάνης με επικεφαλής τους Μιχάλαγα, Πεχλιβανίδη, Παπαβασιλείου και άλλους, να εκτελέσουν άμεσα τα στελέχη του ΚΚΕ και του ΕΑΜ που είχαν συλλάβει στις αρχές Απριλίου 1943[29]. Έτσι, στις 15 Απριλίου 1943, μετά από άγριο βασανισμό, εκτελέστηκαν τα μέλη του Μακεδονικού Γραφείου Σίμος Κερασίδης, Λάζαρος

---

[25] Αποστόλου 2006, *ό.π.,* 102-104.

[26] Πρωτόπαπας-Κικίτσας, Σ. (1978), *Χη Μεραρχία του ΕΛΑΣ,* Αθήνα, 148.

[27] Αποστόλου 2006, *ό.π.,* 124-126.

[28] Χατζή Θ. (1978), *Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε (1941-1945),* 2, Αθήνα: Δωρικός, 122.

[29] Μαραντζίδης, Ν. (2001), *Γιασασίν Μιλλέτ, Ζήτω το Έθνος. Προσφυγιά, Κατοχή και Εμφύλιος: Εθνοτική ταυτότητα και πολιτική συμπεριφορά στους τουρκόφωνους ελληνορθόδοξους του δυτικού Πόντου,* Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 131-133.

Ζησιάδης (Τερπόφσκι), Γεώργιος Μέντζας, μέλος της Επιτροπής ΕΑΜ Μακεδονίας και οι ΕΛΑΣίτες που τους συνόδευαν[30].

Στο μεταξύ, η ΥΒΕ διαλύθηκε και στη θέση της ιδρύθηκε μια νέα οργάνωση, η *Πανελλήνιος Απελευθερωτική Οργάνωση* (ΠΑΟ), που στην πραγματικότητα ήταν πάλι η ΥΒΕ, παρά τη νέα ονομασία, αφού διατήρησε τον ίδιο μηχανισμό και τα ίδια στελέχη[31]. Αμέσως μετά, στις 10 Ιουνίου 1943, η ΠΑΟ εξέδωσε διαταγή που διαπνέονταν από αντικομμουνιστικές διαθέσεις και απειλές εκτέλεσης στελεχών του ΕΑΜικού αντιστασιακού κινήματος, κηρύσσοντας πλέον απροσχημάτιστα τον πόλεμο κατά του ΕΑΜ, του ΕΛΑΣ και του ΚΚΕ, πριν ακόμη εμφανιστούν τα ένοπλα τμήματά της[32].

Σε σύσκεψη του Γενικού Στρατηγείου ΕΛΑΣ, στις 20 Ιουνίου 1943, στο χωριό Αβδέλλα των Γρεβενών, αποφασίστηκε μεταξύ άλλων και η επιστροφή όλων των τμημάτων του ΕΛΑΣ Μακεδονίας στους χώρους από όπου είχαν αποσυρθεί, ενώ με επείγουσα διαταγή όλα τα τμήματα της Μακεδονίας θα διενεργούσαν εκτεταμένες πράξεις δολιοφθοράς στις πάσης φύσεως εχθρικές εγκαταστάσεις, τρένα, δίκτυα σιδηροδρόμων, οδικά δίκτυα, γέφυρες, κ.ά.

Μετά τις αλλεπάλληλες και αιματηρές δολιοφθορές του ΕΛΑΣ, από 16 έως 28 Ιουλίου 1943, οι Γερμανοί μετέφεραν στρατιωτικές δυνάμεις στη Μακεδονία με σκοπό να διατηρήσουν στον έλεγχό τους τις σιδηροδρομικές γραμμές και τις βασικές οδικές αρτηρίες. Βασικός τους στόχος ήταν να επιστρέψει στον έλεγχό τους και πάλι η οδική αρτηρία Κοζάνη, Μπογάζι, Σιάτιστα, Βογατσικό, Άργος Ορεστικό, Καστοριά. Για τον λόγο αυτόν, εξαπέλυσαν σφοδρές επιθέσεις εναντίον του ΕΛΑΣ που την υπερασπίζονταν. Τα σχέδιά τους απέτυχαν, αφού δέχτηκαν τις σφοδρές αντεπιθέσεις του ΕΛΑΣ. Στις μάχες αυτές έλαβαν μέρος το 2^{ο} και το 3^{ο} Τάγμα του 16^{ου} Συντάγματος, με διοικητές τους Κολλίντζα και Κοντοζή αντίστοιχα. Κι ενώ είχε δοθεί διαταγή, ήδη από τις 20 Ιουνίου 1943, για την επιστροφή των τμημάτων του ΕΛΑΣ Βερμίου στη βάση τους, αυτά παρέμειναν δυτικά της όχθης του Αλιάκμονα, μεταξύ Άργους Ορεστικού και Βοΐου, καθώς οι νέες συνθήκες επέβαλαν την παρουσία τους εκεί.

Από τις 6 έως τις 12 Αυγούστου 1943, οι Γερμανοί ενισχυμένοι με τα τμήματα του Πούλου[33] επιχείρησαν να επαναλάβουν τις επιθέσεις τους προς άλλη κατεύθυνση. Έτσι, αφού πέρασαν τον Αλιάκμονα κινήθηκαν προς την Ομαλή, Τσοτύλι, Γρεβενά, Βέντσια, κ.ά. Στις μάχες που διεξήχθησαν πήραν μέρος πάλι τα τάγματα του Αρχηγείου ΕΛΑΣ Βερμίου με τους Κολλίντζα και Κοντοζή και κυρίως στις συγκρούσεις που έγιναν στα χωριά Παλιουργιά και Καλονέρι, στις 8 Αυγούστου 1943. Εκεί η βοήθεια λόχου του Βερμίου προς το τμήμα του Θωμά Βενετσανόπουλου, που βρέθηκε σε δύσκολη θέση, υπήρξε καθοριστική[34]. Λόχοι του Βερμίου χρησιμοποιήθηκαν και στη μάχη του Σκαλοχωρίου, όπου τμήματα του ΕΛΑΣ συγκρούστηκαν με γερμανικές δυνάμεις που κινήθηκαν εναντίον τους από το Άργος Ορεστικό. Οι μάχες ήταν ιδιαίτερα φονικές, με πολλά θύματα και από τις δύο πλευρές, που ανάγκασαν τους Γερμανούς και τους Πουλικούς να επιστρέψουν άπρακτοι στις βάσεις τους.

Τον Αύγουστο του 1943 υπήρχε έντονη δραστηριοποίηση των τμημάτων της ΠΑΟ, των Τουρκόφωνων του Μιχάλαγα και του Παπαβασιλείου στα χωριά Ίμερα, Βαθύλακκος, Σκάφη, Λεύκαρα και αλλού, οι οποίοι κακοποιούσαν πολλούς χωρικούς και στελέχη του ΕΑΜ και του ΚΚΕ. Εξαιτίας αυτών των κινήσεων, το Στρατηγείο του ΕΛΑΣ Μακεδονίας έδωσε εντολή στα τμήματα του Κολλίντζα και Κοντοζή να επιστρέψουν στη βάση τους, μετακινούμενα ταχύτατα προς το Βέρμιο.

---

[30] α) *Ελευθερία,* Ειδική Έκδοση, 6.6.1943, Παράνομος Τύπος, Αρχεία ΑΣΚΙ. β) Παπαθανασίου, Π. (1997), *Για τον Ελληνικό Βορρά, Μακεδονία 1941 –44, Εθνική Αντίσταση και τραγωδία, το ανέκδοτο αρχείο –ημερολόγιο του ταγματάρχη Γιάννη Παπαθανασίου, ιδρυτικού μέλους της ΥΒΕ/ΠΑΟ, Αθήνα: Παπαζήσης*, 285-299.

[31] ΓΕΣ/ΔΙΣ (1998), *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944),* 5, Αθήνα, 303.

[32] Χατζηκώστας, Α. (2003), *Η Εθνική Αντίσταση στο Νομό Ημαθίας,* Βέροια, 46.

[33] Δορδανάς 2002, *ό.π.,* 182-200.

[34] Μπουρλίδης, Τ. (2006), *Η Νάουσα και τα παλληκάρια του Βερμίου, 1941-1944*, Θεσσαλονίκη: Κώδικας, 83.

Έτσι, στις 3 Σεπτεμβρίου 1943, το Τάγμα του Κολλίντζα επέστρεψε στο Βέρμιο. Στις 10 Σεπτεμβρίου 1943, μετακινήθηκε στην ανατολική πλευρά του βουνού και πρόσβαλε το χωριό Ακρινή, όπου πολλοί τουρκόφωνοι χωρικοί, που ήταν μέλη της ΠΑΟ, επιδίδονταν σε κακοποιήσεις, συλλήψεις και φόνους ΕΑΜικών στελεχών της περιοχής. Στη σφοδρή σύγκρουση μεταξύ τους, αν και τα θύματα ήταν πολλά και από τις δυο πλευρές, τελικά επικράτησε ο Κολλίντζας, που πέτυχε να κάμψει την αντίσταση των αμυνόμενων και να καταλάβει το χωριό, τα περισσότερα σπίτια του οποίου έκαψαν οι ΕΛΑΣίτες κατά την αποχώρησή τους.

Όμως οι επιθέσεις εναντίον των τμημάτων της ΠΑΟ στην Κοζάνη δεν σταμάτησαν στην Ακρινή. Μετά από ολιγοήμερη μετακίνησή του στη Βέροια, το Τάγμα του Κολλίντζα επέστρεψε στην Κοζάνη και κατευθύνθηκε στο χωριό Πελαργός, όπου οι περισσότεροι απ' τους κατοίκους του είχαν εξοπλιστεί απ' τους Γερμανούς και πολλοί από αυτούς περιέρχονταν σε χωριά της περιοχής τους που είχαν προσχωρήσει στο ΕΑΜ, διαπράττοντας βαρβαρότητες, φόνους και ωμότητες ενάντια σε στελέχη και οπαδούς του[35]. Η σύγκρουση μαζί τους ήταν σφοδρή και πολύωρη και οι ίδιοι, αφού ηττήθηκαν, διασκορπίστηκαν σε διάφορες κατευθύνσεις. Οι νεκροί και οι τραυματίες ήταν πολλοί, τα σπίτια του χωριού, όσα ήταν εστίες αντίστασης, κάηκαν κι άφθονος οπλισμός και πολεμικό υλικό πέρασαν στα χέρια των ανταρτών[36].

Με τη λήξη του έτους 1943, η οργάνωση ΠΑΟ, μετά και τα καίρια πλήγματα που δέχτηκε από τον ΕΛΑΣ στο Βέρμιο αλλά και σε άλλες περιοχές (Πιερία, Κιλκίς, Σέρρες, κ.ά.) και τα αποδεικτικά έγγραφα που κατέθεσε ο ΕΛΑΣ στο Στρατηγείο Μέσης Ανατολής που αποδείκνυαν τη συνεργασία των ενόπλων τμημάτων της με τους Γερμανούς, υποχρεώθηκε να διατάξει την άμεση διάλυσή της. Ωστόσο, στις αρχές Ιανουαρίου 1944, στην περιοχή Πτολεμαΐδας –Κοζάνης εμφανίστηκαν να δρουν ένοπλα τμήματα. Ειδικότερα, στα χωριά Κλείτος και Ίμερα τμήμα δύναμης 160 ανδρών με αρχηγό τον Ευστάθιο Κωνσταντινίδη και υπαρχηγό τον Θεόφιλο Χατζηκώστα. Στην ανατολική πλευρά του Βερμίου τμήμα δύναμης 110 ανδρών με αρχηγό τον Κυριάκο Ιορδανίδη και υπαρχηγό τον Θεόδωρο Αμπατζή. Στην Κοιλάδα τμήμα δύναμης 120 ανδρών με αρχηγό τον Αχιλλέα Τριανταφυλλίδη, στη σκάφη τμήμα 80 ανδρών με αρχηγό τον Μιχαήλ Πεχλιβανίδη, που συνέλαβε και εκτέλεσε 7 ΕΑΜικά στελέχη στα Ίμερα και υπαρχηγό τον Αριστείδη Πεχλιβανίδη. Στην περιοχή Δρέπανου, Κοίλων και Μαυροδενδρίου τμήμα δύναμης 200 ανδρών με αρχηγό τον Παντελή Κυριακόπουλο (καπετάν Παντελής) και υπαρχηγούς τον Λεόντιο Καλαμαρά από το Δρέπανο και Ζαχαρία Γρηγοριάδη από το Μαυροδένδρι. Η περιοχή Βαθύλακκου βρίσκονταν υπό τον έλεγχο του καπετάν Πρόδρομου και καπετάν Γιάννη, ενώ ταυτόχρονα στην περιοχή της Κοζάνης δρούσε και το σώμα του Ταγματάρχη Παπαβασιλείου δύναμης 110 ανδρών.

Επιπλέον, οπλισμένα τμήματα υπήρχαν και στα χωριά Άγιος Δημήτριος, Ακρινή, Ρυάκια, Τετράλοφο και Σοφουλάρ με αρχηγό τον καπετάν Παύλο, Λεύκαρα με αρχηγό τον Πέτρο Πεχλιβανίδη, στον Πελαργό με αρχηγούς τον Αλέξανδρο Τσακίρογλου, Γεώργιο Σαββίδη και καπετάν Χρήστο, στη Γαλάτεια με αρχηγούς τον Δημήτριο Δηλαβέρη και Γεώργιο Ανανιάδη, στην Άρδασσα με αρχηγούς τους Χαράλαμπο Ξανθόπουλο και Θεόδωρο Κωστουλίδη, στην Αναράχη με αρχηγό τον Φώτιο Σοφιανίδη, στην Ασβεστόπετρα με αρχηγό τον Βασίλειο Ανεμοζάλη, στην Χαραυγή με αρχηγό τον καπετάν Μπαρμπαθόδωρο, στη Μεσιανή με αρχηγό τον Γεώργιο Παπαστεργίου, στο Ροδίτη με αρχηγό τον καπετάν Καράπαυλο, στον Ίσβορο με αρχηγό τον Στέφανο Παρμπουτζίδη, κ.ά.[37].

Τα σώματα αυτά υπάγονταν στο Γενικό Αρχηγείο Δυτικής Μακεδονίας της ΠΑΟ και τελούσαν υπό την αρχηγία του τουρκόφωνου Μιχαήλ Παπαδόπουλου (Μιχάλαγα) και του στενού συνεργάτη του Πάντσιου Παναγιωτίδη, ενώ σε ορισμένα χωριά της περιοχής

[35] Δορδανάς 2002, *ό.π,* 515-516.

[36] Αποστόλου 2006, *ό.π.,* 158-162.

[37] Σύμφωνα με έκθεση του Μακεδονικού Γραφείου ο αριθμός των εξοπλισμένων χωριών ανέρχονταν σε 52, όλα τουρκόφωνα. Μετά τις επιθέσεις του ΕΛΑΣ στις αρχές του 1944 είχαν μείνει μόνο 28. Βλ. ΑΣΚΙ, Αρχείο ΚΚΕ, κουτί 408, φακ. 23.1.19 *«Έκθεση Μακεδονικού Γραφείου».*

Καραγιανναίων και Πτολεμαΐδας επικεφαλής ήταν ο Φραγκίσκος Κολάρας[38].Τα τμήματα αυτά διακρίθηκαν σε βιαιότητες και εκτελέσεις, όπως αυτές του Μεσόβουνου και της Κατράνιτσας (Πύργοι), ενώ στάθηκαν αρωγοί των Γερμανών στις μεγάλες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στο Βέρμιο, τον Απρίλιο του 1944.

Ειδικότερα, στις 7 Μαρτίου 1944, εκδηλώθηκε η πρώτη επίθεση των Γερμανών προς το Βέρμιο, οι οποίοι κινήθηκαν από τρεις κατευθύνσεις, από τα Καϊλάρια Πτολεμαΐδας, την Έδεσσα και τη Νάουσα, με τελικό προορισμό το χωριό Άνω Γραμματικό, όπου ήταν η έδρα του αποσπάσματος Βερμίου. Το 2ο Τάγμα του 16ου Συντάγματος Βερμίου του Κολλίντζα, από το Κάτω Γραμματικό όπου βρίσκονταν, μετακινήθηκε προς την Κατράνιτσα και συγκρούστηκε με τη γερμανική δύναμη που είχε αφιχθεί από την Πτολεμαΐδα. Επειδή η κατάσταση ήταν δύσκολη, δυο ακόμη λόχοι τους ΕΛΑΣ από το Άνω Γραμματικό, προσέτρεξαν σε βοήθεια του Κολλίντζα που τελικά ανάγκασε τους Γερμανούς να συμπτυχθούν με μεγάλες απώλειες[39]. Λίγες ημέρες αργότερα, ο Κολλίντζας πρόσβαλε τα εξοπλισμένα από τους Γερμανούς μέλη της ΠΑΟ στα χωριά Άγιος Δημήτριος και Ρυάκια Κοζάνης και τους νίκησε.

Στις αρχές Απριλίου, οι Γερμανοί κατέφθασαν στη Νάουσα και στο Βέρμιο συνοδευόμενοι από άντρες του Πούλου, ΠΑΟτζήδες του Μιχάλαγα και του Κισάμπατζακ και διάφορους άλλους συνεργάτες τους για τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις κατά του ΕΛΑΣ με τον κωδικό *Maïgewitter (Μαγιάτικη Καταιγίδα*)[40]. Λίγο πριν, στις 17 Απριλίου 1944, ο Κολοκοτρώνης πρόσβαλε το χωριό Ακρινή, όπου κατάφερε να νικήσει για μία ακόμη φορά τα οπλισμένα τμήματα της ΠΑΟ που πολεμούσαν από κοινού με τους Γερμανούς[41].

Στις 22 Απριλίου 1944 εκδηλώθηκε η αναμενόμενη επίθεση των Γερμανών που διήρκεσε μέχρι τις 27 Απριλίου με αφετηρία εκκίνησης των εχθρικών δυνάμεων τα εξής σημεία: α) Από Βέροια, Νάουσα, Έδεσσα, Άρνισσα, Αμύνταιο Πτολεμαΐδα, Κοζάνη, Στενά, β) Από καλύβια Κομνηνών, Μεσόβουνο, Κατράνιτσα, Κάτω Γραμματικό, Αγία Φωτεινή, Γάβροβο, Φλαμουριά, Μέγα Ρεύμα, Γιαννακοχώρι, Μονή Υπαπαντής, γ) Από κοιλάδα Κοζάνης, Καλύβια Καραθόδωρου, Καλύβια Τσανακτσή και Κάτω Σέλι[42]. Οι Γερμανοί για να μπορέσουν να εγκλωβίσουν εντελώς τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ στο Βέρμιο κινήθηκαν και προς την περιοχή της Βέροιας και της Πιερίας, καθώς επίσης και προς την Έδεσσα και το Πάικο. Το σύνολο των ανδρών τους μαζί με του Πούλου, του Μιχάλαγα και των άλλων τουρκόφωνων οπλαρχηγών της Πτολεμαΐδας, Κοζάνης, κ.ά. έφτασε στις 15.000, ενώ οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ υπολογίζονταν στους 1.500-1.600 άνδρες[43].

Μετά από τις σφοδρές επιθέσεις των γερμανών που υποστηρίζονταν και από αεροπορικούς βομβαρδισμούς και τις θυελλώδεις αντεπιθέσεις των ανδρών του ΕΛΑΣ, που διήρκεσαν δύο ημέρες, οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ για να μην εγκλωβιστούν από τους εχθρούς, διατάχθηκαν να εκβιάσουν τις εχθρικές γραμμές και να συμπτυχθούν προς Σινιάτσικο. Μετά από αυτό, τα τμήματα του 16ου Συντάγματος, 1.000 άνδρες περίπου, με κατάλληλους ελιγμούς μέσω της πεδιάδας της Σκύδρας κινήθηκαν προς το Πάικο. Όμως κι εκεί οι Γερμανοί συνέχιζαν τις επιθετικές τους δραστηριότητες, γεγονός που ανάγκασε τον Κολλίντζα και τους άλλους επικεφαλής των τμημάτων να επιστρέψουν πίσω στο Βέρμιο, απ' όπου, πάλι με κατάλληλους ελιγμούς, πέρασαν μέσα από την πεδιάδα της Πτολεμαΐδας και κατάφεραν τελικά, με πολλές ταλαιπωρίες και δυσκολίες να συμπτυχθούν προς Σινιάτσικο και άλλες γειτονικές περιοχές[44].

«Το πέρασμα (μέσα από τον κάμπο Κοζάνης-Πτολεμαΐδας) προς Σινιάτσικο ήταν μια επιχείρηση επικίνδυνη, όπου δοκιμάστηκε η καλή διοίκησή τους. Γιατί δεν ήταν μια απλή

---

[38] Δορδανάς 2002, *ό.π,* 512-514.
[39] Πρωτόπαπας-Κικίτσας 1978, *ό.π.,* 271-272 & 313-315.
[40] Δορδανάς 2002, *ό.π,* 614-659.
[41] Χατζής 1978, *ό.π.,* 337-338.
[42] Δορδανάς 2002, *ό.π,* 257-263.
[43] Αποστόλου 2006*, ό.π.,* 208-212.
[44] Μπουρλίδης Τ. (2004), *ΕΛΑΣ. Το 16ο Σύνταγμα Βερμίου*, Θεσσαλονίκη: Κώδικας, 138-188.

κίνηση. Το τμήμα ακολουθούσαν και τραυματίες, ασθενείς και άοπλοι. Ήταν ένα πέρασμα μέσα σε κάμπο και δημοσιές, που τις όργωναν Γερμανοί και Ιταλοί, αλλά υπήρχαν και ισχυρότατα τμήματα Γερμανών στην Κοζάνη Πτολεμαΐδα…»[45].

Κατά τη διάρκεια των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων στο Βέρμιο οι Γερμανοί και οι συνεργάτες τους προέβησαν σε πράξεις ωμότητας και βαρβαρότητας. Ειδικότερα, το χωριό Πύργοι κάηκε ολοσχερώς και σκοτώθηκαν 340 κάτοικοι, άνδρες και γυναίκες. Το χωριό Μεσόβουνο κάηκε επίσης, για δεύτερη φορά, και εκτελέστηκαν ή κάηκαν 150 γυναικόπαιδα, αφού οι άντρες του είχαν εκτελεστεί τον Οκτώβριο του 1941. Υπαίτιοι της καταστροφής των Πύργων, σύμφωνα με προσωπικές μαρτυρίες, υπήρξαν ενδεχόμενα οπλισμένοι από τους Γερμανούς κάτοικοι του χωριού Πελαργός, μέλη της ΠΑΟ, οι οποίοι είχαν δεχτεί στο παρελθόν επιθέσεις από Πυργιώτες ΕΛΑΣίτες. Αυτοί παρακίνησαν τους Γερμανούς να κάψουν το χωριό[46].

Μετά την εκκαθάριση του Βερμίου από τους αντάρτες, οι Γερμανοί αναχώρησαν αφού εγκατέστησαν σε δεσπόζουσες θέσεις φρουρές μέχρι αρχές Μαΐου. Στις 12 Ιουνίου 1944 δόθηκε διαταγή από το Γ.Σ. του ΕΛΑΣ να επιστρέψει το 16^{ο} Σύνταγμα στο Βέρμιο κι έτσι στις 22 Ιουνίου 1944, μετά από πολυήμερη πορεία, αυτό επιστρέφει συγκροτημένο ξανά πίσω στη βάση του. Όμως η παραμονή του Κολλίντζα εκεί δεν διήρκεσε πολύ, αφού, στις 12 Ιουλίου 1944, μετακινήθηκε στον Αιμιλιανό Γρεβενών, όπου με τη βοήθεια Λόχου Μηχανικού, πραγματοποίησε αιφνιδιαστική επίθεση εναντίον γερμανικής δύναμης που βρίσκονταν εκεί και προέβαινε σε εμπρησμούς σπιτιών. Αφού την εκδίωξε, μετακινήθηκε προς την περιοχή των ορεινών χωριών της Καλαμπάκας, συνεχίζοντας μαζί με άλλα τάγματα του ΕΛΑΣ την προσβολή των εχθρών.

Μετά από ένα εικοσαήμερο φονικών συγκρούσεων που είχαν ως αποτέλεσμα την ανακατάληψη, στις 22 Ιουλίου 1944, από τμήματα της ΟΜΜ, ΙΧης και Χης Μεραρχίας της πόλης των Γρεβενών, του Τσοτυλίου και άλλων χωριών, τον αφοπλισμό των χωριών Αγ. Δημήτριος, Ακρινή και Κλείτος και την επιστροφή των τμημάτων του Μιχάλαγα στις βάσεις τους, το 2^{ο} Τάγμα του 16ου Συντάγματος του Κολλίντζα επανήλθε στο Βέρμιο και ασχολήθηκε με επιχειρήσεις στην περιοχή της Νάουσας και Βέροιας[47].

Αρχές Σεπτεμβρίου και μετά από πολύμηνη καθυστέρηση οι Άγγλοι έβαλαν σε εφαρμογή το σχέδιο *Κιβωτός του Νώε,* το οποίο αποσκοπούσε στην παρεμπόδιση της υποχώρησης των γερμανικών στρατευμάτων από τη χώρα. Μεταξύ άλλων στόχων περιλαμβάνονταν και η προσβολή όλων των οδικών αρτηριών γύρω από το Βέρμιο, καθώς και τη σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης Φλώρινας. Έτσι, στις 6 Οκτωβρίου 1944, ο 5^{ος} και 6^{ος} λόχος του 2^{ου} Τάγματος με διοικητή τον Κολλίντζα και καπετάνιο τον Μαρίνο Μαρινέλη, κινήθηκαν προς τον Σταυρό Βεροίας και αφού κατέλαβαν ενεδρευτικές θέσεις περίμεναν φάλαγγα γερμανικών αυτοκινήτων που αποχωρούσαν με κατεύθυνση από Βέροια προς Θεσσαλονίκη[48]. Μόλις η αυτοκινητοπομπή μπήκε στον κλοιό της ενέδρας επιτέθηκαν εναντίον της[49]. Οι Γερμανοί, αν και αιφνιδιάστηκαν, πρόβαλαν σθεναρή αντίσταση. Μετά και από την αιφνίδια άφιξη ισχυρής γερμανικής δύναμης από την Χαλκηδόνα, οι αντάρτες βρέθηκαν μεταξύ δύο πυρών. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα να πληγωθεί θανάσιμα ο Κολλίντζας, ο οποίος εξέπνευσε λίγο αργότερα, κατά τη μεταφορά του στη Νάουσα, στην οποία κηδεύτηκε με μεγάλη συμμετοχή κόσμου και λαμπρότητα[50].

---

[45] Πρωτόπαπας-Κικίτσας 1978, *ό.π.,* 148.

[46] α) Κείμενα της Εθνικής Αντίστασης, τόμ. 1^{ος}, 336-337 και τόμ. 2^{ος}, 96-97. β) Πρωτόπαπας-Κικίτσας 1978, *ό.π.,* 317-318. γ) Μπουρλίδης 2004, *ό.π.,* 119-169. δ) Χατζής 1978, *ό.π.,* 351-352.

[47] Αποστόλου 2006, *ό.π.,* 238-239.

[48] Μπουρλάς, Μ.Μ.(2000), *Έλληνας Εβραίος και αριστερός,* Σκόπελος: Νησίδες, 79-80.

[49] α) Βαρλάμης Σ. Γ. (2014), *Σταυρός Βέροιας,* Θεσσαλονίκη, 99-110. β) Χατζηκώστας, Α. Α. (2003), *Η Εθνική Αντίσταση στο Νομό Ημαθίας. Συμβολή στην ιστορία της*, Βέροια, 87-89. γ) Αποστόλου 2006*, ό.π.,* 263-266. Δ) Μπουρλίδης 2006, *ό.π.,* 258-262.

[50] α) Μπουρλίδης 2006, *ό.π.,* 122-126. β) Σκούπρας Ι. Χ. (2016), *Κατοχή, Εαμική Εξουσία, Εμφύλιος στην Ημαθία,* Βέροια: Εταιρεία Μελετών Ιστορίας & Πολιτισμού Ν. Ημαθίας, 51-52.

Συμπεράσματα

Η συμβολή του 16ου Συντάγματος ΕΛΑΣ Βερμίου υπήρξε καθοριστική για την έκβαση του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα που διεξήγαγε ο ελληνικός λαός από το 1941 έως το 1944.

Η συμβολή του Κολλίντζα υπήρξε επίσης σημαντική, τόσο για τη θετική έκβαση των πολεμικών επιχειρήσεων στην περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας, όσο και της Κοζάνης, Πτολεμαΐδας, Άργους Ορεστικού και Γρεβενών, όπου πολέμησε εναντίον των Ιταλών, των Γερμανών αλλά και τον ντόπιων συνεργατών τους.

Η συλλογή αρχικά του πολεμικού υλικού που εγκατέλειψαν τα ελληνικά και βρετανικά στρατεύματα στο Βέρμιο κατά την αποχώρησή τους και οι συνεχείς πολεμικές επιτυχίες και η παρενόχληση και φθορά που προκάλεσε στα εχθρικά στρατεύματα Κατοχής στη συνέχεια, είχαν θετικό αντίκτυπο τόσο σε επίπεδο πολεμικών αποτελεσμάτων, όσο και στην ενδυνάμωση του ηθικού του άμαχου πληθυσμού, που στις περισσότερες περιπτώσεις, πλήρωσε μεγάλο φόρο αίματος.

Η αγωνιστικότητα, η γενναιότητα, η οργανωτική του ικανότητα, η εργατικότητα, ο ήπιος χαρακτήρας του και ο συναισθηματισμός απέναντι στους συναγωνιστές και τους άμαχους, μαζί με την αυτοθυσία του, τον έχουν κατατάξει ανάμεσα στις *«θρυλικές μορφές»* των αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αρχεία- νόμοι

ΦΕΚ 146/29.4.1941, «Προκήρυξις προς τον ελληνικόν λαόν».

Ν.Δ. 162, ΦΕΚ 194/24.6.1941, «Περί των περιπτώσεων καθ' ας επιτρέπεται η χρήσις των όπλων υπό των Στρατιωτικών της Χωροφυλακής».

Ελληνικός Στρατός Ξηράς, Στρατολογικό Γραφείο Τριπόλεως, Πιστοποιητικό Τύπου Α', Τρίπολη, 2-4-1984.

ΓΕΣ/ΔΙΣ (1998), *Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944),* 5 , Αθήνα.

Εφημερίδες

Ελευθερία, Ειδική Έκδοση, 6-6-1943, Παράνομος Τύπος, Αρχεία ΑΣΚΙ.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Ανδρικόπουλος, Γ. (1990), «Η πολιτική της συνθηκολόγησης και η κατάρρευση του μετώπου», Πρακτικά Α΄ διεθνούς συνεδρίου σύγχρονης ιστορίας: *Ελλάδα 1936-1944 Δικτατορία - Κατοχή – Αντίσταση,* Αθήνα: Μορφωτικό Ινστιτούτο ΑΤΕ.

Αποστόλου, Στ. (2006*), Η συμβολή της Νάουσας στην Εθνική Αντίσταση (1941-1944),* Νάουσα.

Βαρλάμης, Γ. Σ. (2014), *Σταυρός Βέροιας*, Θεσσαλονίκη.

Δορδανάς, Σ. Ν. (2002), *Αντίποινα των γερμανικών αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944),* διδακτορική διατριβή, ΑΠΘ, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη.

Καλλιανιώτης, Α. (2007), *Οι πρόσφυγες στη Δυτική Μακεδονία (1941-1946),* διδακτορική διατριβή, ΑΠΘ, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Τομέας Νεώτερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Θεσσαλονίκη.

Πετρίδης, Γ. (2000), «Στοιχεία Από το κίνημα Εθνικής Αντίστασης στην περιοχή Πτολεμαΐδας», *ΕΑΜ-Αντίσταση*, ΠΣΑΕΕΑ, 54, 3-7.

Κείμενα της Εθνικής Αντίστασης *(* 1981*),* 1 & 2 , Αθήνα.

Κολιόπουλος, Ι. (1996), *Η δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Κουτσούρης Δ. (2012), *Οι εθνικιστικές αντιστασιακές οργανώσεις στην Μακεδονία την περίοδο της κατοχής (1941-1944): Η περίπτωση της οργάνωσης «Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος»- «Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωσις»,* Διπλωματική εργασία, Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών Νίκος Μαραντζίδης, Ν. (2001), *Γιασασίν Μιλλέτ, Ζήτω το Έθνος. Προσφυγιά, Κατοχή και Εμφύλιος: Εθνοτική ταυτότητα και πολιτική συμπεριφορά στους τουρκόφωνους ελληνορθόδοξους του δυτικού Πόντου,* Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Μπουρλίδης, Τ. (2004), *ΕΛΑΣ. Το 16ο Σύνταγμα Βερμίου*, Θεσσαλονίκη: Κώδικας.

Μπουρλίδης, Τ. (2006), *Η Νάουσα και τα παλληκάρια του Βερμίου 1941-1944,* Θεσσαλονίκη: Κώδικας.

Παπαθανασίου, Π. (1997), *Για τον Ελληνικό Βορρά, Μακεδονία 1941 –44, Εθνική Αντίσταση και τραγωδία, το ανέκδοτο αρχείο –ημερολόγιο του ταγματάρχη Γιάννη Παπαθανασίου, ιδρυτικού μέλους της ΥΒΕ/ΠΑΟ,* Αθήνα: Παπαζήσης.

Πρωτόπαπας-Κικίτσας, Σ. (1978), *Χη Μεραρχία του ΕΛΑΣ. Εθνική Αντίσταση στη Μακεδονία 1941-1944,* (επιμ.) Ν. Μάργαρης, Αθήνα.
Σαμπατάκης, Δ. Θ. (2003), *Οι βρετανικές υπηρεσίες κατά την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου στην Ελλάδα*, διδακτορική διατριβή, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
Σκούπρας, Ι. Χ. (2016), *Κατοχή, Εαμική Εξουσία, Εμφύλιος στην Ημαθία,* Βέροια: Εταιρεία Μελετών Ιστορίας & Πολιτισμού Ν. Ημαθίας.
Το ΚΚΕ *(*1981), *Επίσημα κείμενα,* 5, 35-41, Αθήνα: «Σύγχρονη Εποχή».
Τσολάκογλου, Γ., https://www.sansimera.gr/biographies/835, ανακτήθηκε 10-10-2017.
Φωτιάδης, Κ., Δορδανάς, Σ., & Μιχαηλίδης, Ι. (2010), *«Αθώα θύματα στο Βέρμιο: Οι Πύργοι και το Μεσόβουνο στην Κατοχή, 1941-1944», Δήμος Βερμίου (έκδ.),* Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
Χατζής, Θ. (1983), *Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε (1941-1945),* 2 & 5, Αθήνα: Δωρικός.
Χατζηκώστας, Α. (2003), *Η Εθνική Αντίσταση στο Νομό Ημαθίας,* Βέροια.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τον Απρίλιο του 1941 υπογράφτηκε ανάμεσα στους Γερμανούς και τον αντιστράτηγο Τσολάκογλου Πρωτόκολλο ανακωχής, το οποίο προέβλεπε την κατάπαυση των εχθροπραξιών και την απόσυρση των ελληνικών δυνάμεων από τα ελληνοαλβανικά σύνορα. Αργότερα, με ένα δεύτερο πρωτόκολλο, έγινε η άνευ όρων παράδοση του συνόλου των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων στους Γερμανούς και τους συμμάχους τους Ιταλούς.

Η μελέτη αυτή εστιάζει στη δράση του Κωνσταντίνου Κολλίντζα (Κολοκοτρώνης). Από το 1941 έως και το 1944 ο Κολλίντζας διετέλεσε διοικητής του 2ου Τάγματος του 16ου Συντάγματος ΕΛΑΣ Βερμίου, όταν σκοτώθηκε στη μάχη του Σταυρού Ημαθίας, κατά την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων από τη Δυτική Μακεδονία.

Ο Κολλίντζας δραστηριοποιήθηκε στη Μακεδονία κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, πρωτοστατώντας στη συλλογή πολεμικού υλικού που εγκατέλειψε ο ελληνικός στρατός κατά την αποχώρησή του από το Βέρμιο. Επίσης συγκρότησε μία από τις πρώτες ανταρτικές ομάδες που έδρασαν εναντίον των γερμανικών κατοχικών στρατευμάτων σε περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας. Με τη δημιουργία του 16ου Συντάγματος ΕΛΑΣ Βερμίου, ανέλαβε τη διοίκηση του 2ου Τάγματος και υπήρξε αναπληρωτής του Καπετάνιου του Συντάγματος Βασίλειου Μελίδη (Βερμιώτη).

Ήταν ενεργό μέλος του ΕΑΜ και του ΚΚΕ με δράση πολυεπίπεδη. Μετακινούμενος στον ορεινό όγκο του Βερμίου και τα γύρω ορεινά και ημιορεινά χωριά της Κεντρικής και της Δυτικής Μακεδονίας, πήρε μέρος σε πολλές συμπλοκές και δημιούργησε σοβαρές απώλειες, αρχικά ενάντια στους Γερμανούς και στη συνέχεια στους ντόπιους συνεργάτες τους.

Summary

In April 1941, the Germans signed a truce protocol with Lieutenant General Tsolakoglou, which provided for a cease-fire and the withdrawal of Greek forces from the Greek-Albanian border. Later, the unconditional surrender of the Greek forces to the Germans and to their allies, the Italians, took place in accordance with the second protocol.

This study focuses on the activities of Konstantinos Kollintzas (Kolokotronis). From 1941 until 1944, Kollintzas was the commander of the 2nd Battalion of the 16th Division of ELAS Vermio, when he was killed in the battle of Stavros, in Imathia province, during the withdrawal of the German troops from Western Macedonia.

Kollintzas took action in Macedonia during the German occupation and he took the lead in the collection of military equipment which was left behind by the Greek army during its withdrawal from Vermio. He also established one of the first guerilla groups that took action against the occupational forces in the region of Western Macedonia. With the creation of the 16th Division of ELAS Vermio, he took over the command of the 2nd Batallion and he served as deputy of Vasilios Melidis (Vermioti), the Captain of the Division.

He was an active member of EAM and the Communist Party of Greece, with multifarious activities. Moving through the mountainous area of Vermio and the villages of Central and Western Macedonia, he participated in many conflicts and caused significant losses, initially against the Germans and later against their local collaborators.